

Een bijzondere vondst: de Reinette van Sorgvliet

Elk najaar komen er vruchten bij de Vrienden van het Oude Fruit ter determinatie op tafel. Een aantal is niet direct thuis te brengen en dan hopen we dat we na flink wat speurwerk een zeldzaam of verdwenen fruitras aantreffen. Als we er niet uitkomen, maar de vrucht van uitstekende kwaliteit is, gaan we in de winter naar de boom waarvan de vrucht afkomstig is, knippen er wat enthout af en enten er een aantal boompjes van. Op die manier willen we een nog onbekend ras veiligstellen. We proberen dan in de toekomst, als de boom draagt, de naam van het ras te ontdekken en hopen dat het iets bijzonder is. Het kan zijn dat we op die manier een oud ras van verdwijning redden. Eén van de boompjes die vele jaren geleden geënt is en dit jaar voor het eerst ging dragen, blijkt naar onze stellige overtuiging de Reinette van Sorgvliet te zijn. De appel kleurde na maanden bewaring geel na, kreeg een vaag gestreept blosje en het vruchtvlees was half februari nog stevig en heerlijk aromatisch. Het is een uitgesproken winterappel die qua vorm en smaak aan de Witte Winter Calville doet denken, maar veel platter en minder sterk geribd is. Na lang zoeken kwamen we uit bij de Reinette van Sorgvliet, vernoemd naar de buitenplaats Sorghvliet, die in de 19e eeuw de naam Zorgvliet kreeg. Het is een oud appelras met een bijzondere geschiedenis dat al in 1758 beschreven is door Johann Hermann Knoop in zijn *Pomologia* en een ras dat nog niet in onze en andere Nederlandse collecties aanwezig is. Eerst de boeiende achtergrondgeschiedenis en daarna een beschrijving van de appel.

Niet iedereen kent de naam Zorghvliet, maar wel de naam Catshuis, de informele vergaderlocatie van onze regering. Minder bekend is waar de naam Catshuis vandaan komt. Het is de naam van een buitenhuis dat in de volksmond vernoemd is naar

de opdrachtgever ervan, de bekende 17e-eeuwse dichter, Jacob Cats (1577-1660). Toen de uit Zeeland afkomstige Cats raadpensionaris van Holland werd, moest hij in Den Haag wonen, de zetel van de Staten van Holland (en Zeeland). In 1643

Het oorspronkelijke Sorghvliet.

had de spaarzame Cats in het duingebied tussen Den Haag en Scheveningen een stuk grond van ruim drie hectare aangekocht waarop een klein, oud boerderijtje stond. Hij liet het afbreken en bouwde er een wit landhuis in classicistische stijl voor in de plaats. Boven de hoofdingang werd zijn wapen aangebracht. Na zijn pensionering legde Cats er een fraaie buitenplaats aan met siertuinen, moestuinen en boomgaard die hij de naam Sorghvliet gaf. Het werd zijn buitenverblijf waar hij tot zijn dood op 82-jarige leeftijd (1660)

Het huidige Zorgvliet.

CURIPUGIUM ad riam Scœvelingiam; villa COMITIS PORTLANDIÆ. | Sorghvliet, gelegen aan de Scœvelinger weg. Het Lusthuys van de Graaf van Portland.
P. Schenck sculpsit, C. P.

Het huis onder de Bentincks.

steeds vaker verbleef. In de loop der jaren vergrootte hij het terrein tot ongeveer 30 hectare. En vanzelfsprekend, zoals op alle grote buitenplaatsen, waren er moestuinen en grote boomgaarden die allerlei vruchten opleverden. Hij kweekte er zelfs oranjebomen (sinaasappels). Ook beleefde hij veel genoegen aan zijn perzikkbomen. Zijn vruchtbomen bloeiden zo welig, dat de takken van zijn appel- en perenbomen in het najaar gestut moesten worden.

Jacob Cats was volgens zijn eigen gedichten nauw betrokken bij de werkzaamheden op zijn landgoed, waaronder ook de verzorging van fruitbomen. In zijn laatste boek *Ouderdom, buytenleven en hofgedachten op Sorghvliet* (1655) beschrijft Cats met kennelijk genoegen zijn buiten. Aan het werk met het fruit: het enten, snoeien en vele andere dingen, nam hij actief deel. Hij heeft het onder ander over geënte bomen en

hij schrijft dat juist de meest nuttige (fruit)bomen ontstaan door ze op te enten. Hoewel bekend is dat hij met een snoeimes in de hand in zijn tuinen rondliep, zal hij het meeste werk overgelaten hebben aan zijn tuinlieden. Bovendien was hij al bejaard toen hij Sorghvliet aan liet leggen.

De geschiedenis van Sorghvliet na Jacob Cats

In 1674 kocht Hans Willem Bentinck, kamerheer van de latere koning-stadhouder Willem III, het landgoed van de erven Cats. Bentinck was een bekwaam tuinarchitect en vergrootte de tuinen tot ongeveer 80 hectare. Hij was een favoriet van Willem III. Toen Willem III in 1687 tot koning van Engeland werd gekroond, heeft hij zijn vriend en vertrouwensman tot hertog van Portland benoemd. Bentinck werd door Willem III zeer rijk bedeeld met bezittingen en kreeg ook de titel graaf van Portland. Bentinck

was een liefhebber van tuinkunst en ontwierp een grootse aanleg voor zijn landgoed Sorghvliet. Het bescheiden landhuis Sorghvliet liet hij voor wat het was, maar om zijn adellijke en diplomatieke status in Europa te benadrukken, creëerde hij een kolossaal lustoord in een klassieke Hollandse tuinstijl, geïnspireerd door Franse en Italiaanse voorbeelden. Hij verfraaide de buitenplaats zozeer dat de aanleg vergelijkbaar werd genoemd met die van Het Loo.

Willem III ontving in 1691 eerst op Sorghvliet allerlei internationale diplomatieke prominenten voor een “divertissement de promenade”, en herhaalde dit enkele weken later op het pas voltooide Het Loo. Beide tuinen waren voor Willem III en voor Bentinck vooral een hulde aan henzelf.

De tuinen van Sorghvliet werden tot ver in Europa beroemd, mede

dankzij een serie prenten van Johannes van den Aevele gemaakt rond 1695, die Bentinck liet maken. Ze tonen uitgestrekte tuinen in barokstijl met parterres, fonteinen, lanen en hagen. Het landgoed werd door hem aan de zuidzijde uitgebreid met een zeer grote boomgaard met vierkante vakken appelbomen (zie afbeelding). Een plattegrond van de tuinen toont ook peren- en kersenboomgaarden. De grote halfronde oranjerie die hij achter het huis liet bouwen had maar liefst 50 grote ramen (zie afbeelding).

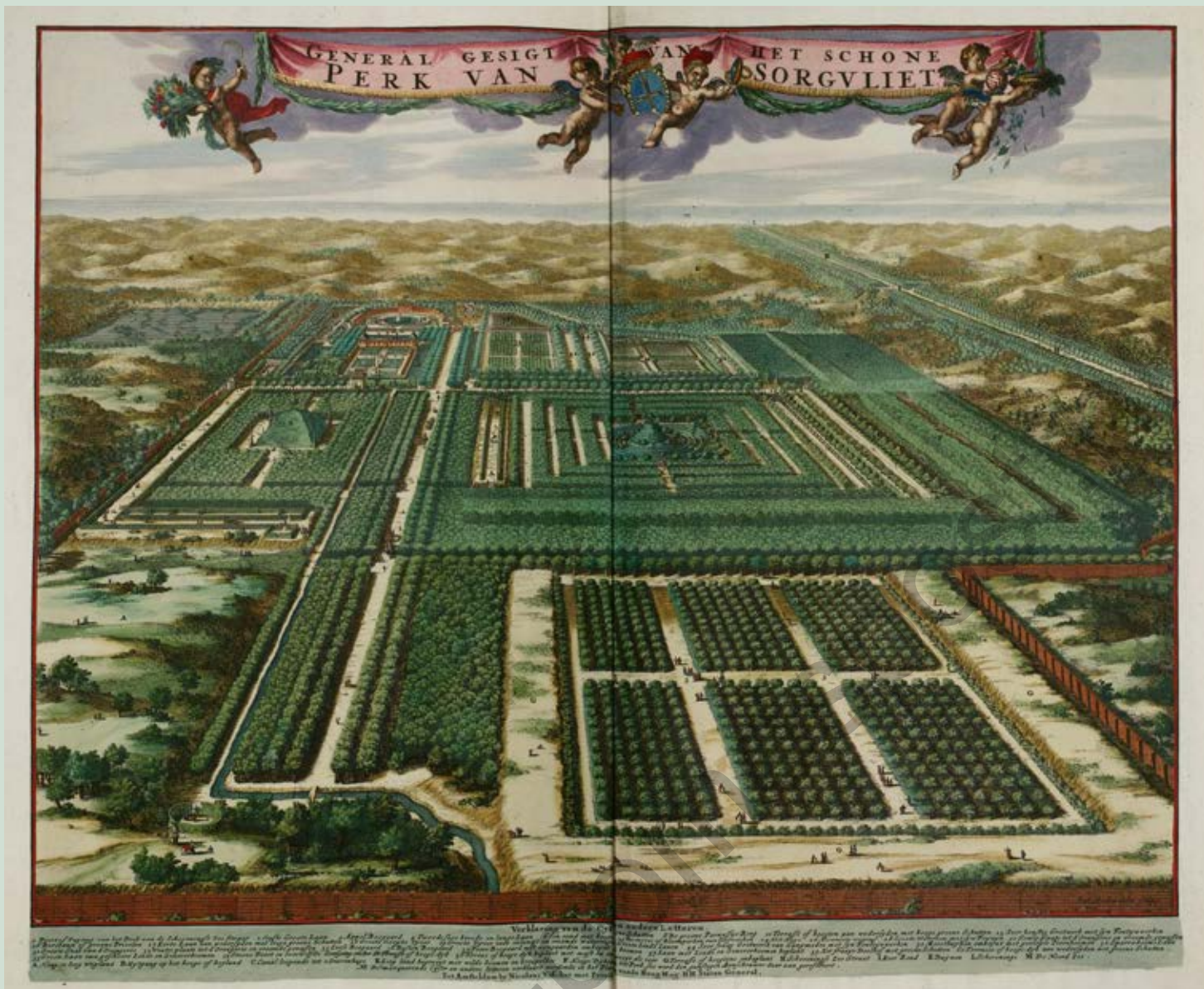
Zijn tweede zoon Willem Bentinck erfde Sorgvliet in 1709 en liet grote veranderingen en vereenvoudigingen aanbrengen. Zo verdwenen de kunstig gesnoeide, stijve parterres die toen ouderwets werden gevonden. Zijn zoon, Willem Gustaaf Frederik Bentinck, maakte van het landgoed een park in Engelse landschapstijl. De tuinaanleg rondom

het huis werd versoberd tot een park waaruit de perken, berceaux, fonteinen, oranjerie en – mogelijk ook de meeste boomgaarden – waren verdwenen. Het was daarmee een van de eerste voorbeelden in Nederland van een tuin in Engelse landschapstijl. Tot 1819 bleef het landgoed in het bezit van de familie Bentinck, totdat het vanwege financiële problemen geveild werd.

In 1837 werd de buitenplaats verkocht aan kroonprins Willem, de latere koning Willem II, en hij introduceerde de later algemeen gebruikte naam Zorgvliet. Het park kreeg een grondige opknapbeurt en werd aanzienlijk uitgebreid met allerlei naburige parken en natuurgebieden. Tot 1902 bleef het eigendom van de Oranjes, die er niet zelf verbleven, maar er hofpersoneel in lieten wonen.

Het enorme landgoed werd in 1906 door de bouwondernemer Adriaan Goekoop gekocht en later opgedeeld in terreinen voor villaparken. Het huis had in de volksmond al de naam Catshuis gekregen. In 1929 schonk de familie Goekoop het huis met een deel van het park (23 hectare) onder bebouwingsvoorwaarden aan de staat. Na de Tweede Wereldoorlog was het lange tijd de ambtswoning van de minister-president, tegenwoordig is het een vergaderlocatie van het kabinet. Het huis is al geruime tijd een rijksmonument en het omringende park Zorgvliet kreeg in 2010 de status van 'groen' rijksmonument, omdat het met slingerende lanen en paden, stinsenflora en aarden wallen onderdeel is van een 17e-eeuwse historische buitenplaats. Het grootste deel - zo'n 25 hectare - is beperkt toegankelijk als stadsbos. Een enclave van 3,5 hectare rondom het Catshuis is niet toegankelijk. Het geheel ommuurde park ligt ver-

Achter het huis bevond zich de grote, ronde oranjerie.

Vooraan de grote appelboomgaard die Bentinck liet aanleggen.

scholen aan de Scheveningsweg 24, het huis zelf heeft als adres Adriaan Goekooplaan 10.

Het fruit op Sorghvliet

Van het fruit dat Cats heeft aangeplant is door zijn gedichten bekend dat er verschillende fruitsoorten zoals appels, peren, pruimen, kersen, bessen, kweeën, druiven, vijgen en mispels hebben gestaan. Uit de plattegronden van Sorghvliet onder Hans Willem Bentinck weten we dat er zeer grote appel-, peren- en kersenboomgaarden zijn geweest.

Ook weten we dat in de tuin van Sorghvliet onder Bentinck een bijzonder type leifruit te vinden was, "hooge schutten van gevlogte Peere Boomen"; het waren eenvoudige, rechthoekige houten ramen met latwerk, waardoorheen peren gevlochten waren. Het zag er nogal warrig uit. Het onderhoud van deze "gevlogte Peere Boomen" moet moeilijk geweest zijn. De snoeier kon er niet

gemakkelijk bij en de peren groeiden zichzelf klem in het latwerk. De "schutten" vormden een onderdeel van de tuinarchitectuur van de moestuin; ze begeleidden het grote "Kruyspad der Moesthuyn".

Er zijn bijna geen gegevens over de fruitrassen op Sorghvliet. Interessant is de mededeling uit 1868 van boomkweker Ottolander uit Boskoop aan de Duitse pomoloog Oberdieck dat zijn enthout van de Reinette van Sorgvliet uit Zorgvliet bij Den Haag afkomstig is. Waarschijnlijk komen ook de appels Merveille van Portland en Duitse Pippeling van Portland hier vandaan (Portland was immers de graventitel van de Bentincks, en die titel is ook op de prenten te vinden van Sorghvliet die Bentinck had laten maken).

Deze drie appellrassen worden in de 18e eeuw alleen in de Nederlandse literatuur vermeld, voor het eerst al in 1721. Pas in de 19e eeuw wordt

de Reinette van Sorgvliet in Duitse, Engelse en Franse literatuur vermeld en beschreven. De Merveille van Portland wordt in de 19e eeuw nog een paar keer vermeld en een enkele keer kort gekarakteriseerd als een prachtige, witgele calvillevormige moesappel. De Duitse Pippeling van Portland wordt alleen in de 18e eeuw vermeld. Verder wordt de Ronde Bruine Perzik van Sorgvliet een enkele maal in een 18e-eeuws fruitregister genoemd, maar daarna niet meer. Deze perzik zal waarschijnlijk ook verdwenen is.

De drie appellrassen leken verdwenen, maar wij (enkele determineerders van oude fruitrassen) zijn er van overtuigd dat we een boom van de Reinette van Sorgvliet hebben teruggevonden, omdat de appels ervan volledig voldoen aan de zeer gedetailleerde beschrijving van Oberdieck en Engelbrecht.

Of er tot in de 20e eeuw op Sorgh-

vliet nog boomgaarden zijn geweest, is niet bekend. Waarschijnlijk wel, want nog in 1930 verzucht een wandelaar in het verslag van zijn wandeling: “Verboden toegang”, toen hij zag dat de boomgaard bij het Catshuis afgesloten was met een muur en een gesloten hek.

Behalve de hierboven genoemde fruitnamen zijn er geen namen van fruitrassen bewaard gebleven. De vraag is of er toch nog meer te zeggen valt over de fruitrassen die Hans Willem Bentinck in zijn grote boomgaarden heeft laten aanplanten. Een vergelijkbare vraag is in 1984 ook gesteld bij de reconstructie van de tuinen bij paleis Het Loo. Het antwoord daarop kan ook voor Sorghvliet interessant zijn. De tuinen van Sorghvliet en Het Loo zijn niet alleen tegelijkertijd aangelegd, ze worden in de literatuur ook vergelijkbaar genoemd. Bovendien heeft Bentinck, die op allerlei terreinen nauw samengewerkt heeft met stadhouder Willem III de grootse aanleg van zijn eigen buiten Sorghvliet verzorgd, hij is ook nauw betrokken geweest bij de aanleg van de tuinen van Willems nieuwe paleis Het Loo. Hij ontwierp er bijvoorbeeld de berceaus van de paleistuin. Als we ons afvragen welke fruitrassen toentertijd op Sorghvliet zijn aangeplant, dan zouden die deels vergelijkbaar kunnen zijn met de keuzes die voor Het Loo zijn gemaakt.

In een speciaal nummer van het vakblad *Groen* uit 1984, gewijd aan de reconstructie van de paleistuinen van Het Loo, staat een hoofdstuk over de keuze van vruchtbomen voor de leimuren van de Konings tuin en de Koninginnetuin van Het Loo. Er is geprobeerd om fruitrassen te zoeken die bij de oorspronkelijke aanleg aan het eind van de 17e eeuw mogelijk aangeplant zouden kunnen zijn. Het probleem was dat er evenals voor Sorghvliet ook voor Het Loo geen bronnen over de aanplant van fruitrassen meer te vinden waren. Wel is in het algemeen bekend hoe de tuinen op grote buitenplaatsen er toen uitzagen en welke plantensoorten er gebruikt werden, maar er zijn geen lijsten van fruitrassen daterend uit de 17e eeuw overgeleverd, alleen

summiere rasvermeldingen in enkele boeken uit die periode, met name *Den Nederlandtsen Hovenier* uit 1670 van Jan van der Groen (hovenier van de Oranjes) en *Den Verstandigen Hovenier* van P. Nylandt uit 1687.

Helaas is bij de reconstructie van Het Loo indertijd het *Register van alle de Soorten der voornaamste Vruchten* niet geraadpleegd. Mogelijk was dit toen niet bekend. Dit register is uitgegeven in 1703 te Leiden, dus in de buurt van Sorghvliet, en de meeste van de daarin vermelde fruitrassen zullen al in de paar decennia voor dat tijdstip in de handel zijn geweest, dus tijdens de aanleg van de tuinen van Het Loo en Sorghvliet. In dit register staan zeer veel fruitnamen: 181 appels, 122 peren, 51 kersen, 26 pruimen, 15 perziken, 7 abrikozen, 4 kweeperen, 31 druiven, 6 mispels en 6 aalbessen.

Bij de appels worden meerdere aagten, calvilles, guldelingen en reneten genoemd en ook vinden we namen als Api Rouge, Courtpendu, Fenouillet en Hollaart. Bij de peren vinden we meerdere soorten bergamotten, bon chrétiens, calvilles, suikerperen en rietperen en ook Catillac, St. Germain Tesselaar en bij de pruimen Dubbele Boerenwitte, eierpruimen en mirabellen.

Een flink aantal daarvan zal in de zeer grote boomgaarden van Sorghvliet aangeplant zijn geweest. Veel van de rassen zullen inmiddels verdwenen zijn, maar een deel is tegenwoordig nog in collecties te vinden. Interessant is dat bij de reconstructie van Het Loo gekozen is voor rassen met fruitnamen die verwijzen naar de Oranjes en ook voor Gelderse streekassen. Mogelijk heeft Bentinck als goede vriend van Willem II van Oranje op Sorghvliet ook fruitrassen aan laten planten die verwijzen naar het Huis van Oranje-Nassau, evenals streekassen afkomstig uit zijn eigen regio, Holland.

Naar het huis Oranje-Nassau of naar koningshuizen verwijzende oude fruitrassen zijn dan de indertijd bestaande appelrassen als Koningsappel, Koningsbraadpeer, Princesse Noble en Zoete of Grauwe Princesse appel. Verder de Koningspeer van Zwieten, Orange peer, Poire de

De Reinette van Sorghvliet. Afbeelding van Knoop.

Prince (Cher à Dames), Prince d'Hiver, Princesse Peer, Orange Pruijm, Princesse Abrikoos, Prins Mauritskers, Orange Kers, Prince Kers en Princesse Kers.

Bentinck zal sommige van de volgende streekassen uit die tijd aangeplant hebben.

Als appelrassen (behalve uiteraard de drie appelrassen die verwijzen naar Sorghvliet): de Reinette van Sorghvliet, Merveille van Portland, Duitse Pipping van Portland, maar ook Adegeester Paapje, Appel van Zeyl, Dordtse Aagt (= Rode Aagt), Goutse Appel, Groote Rotterdammer (Rotterdammer), Hofstads Goudrenet, Hofvliet, Leyden Pippin, Merveille van Delft, Merveille van Hogenhoek, Pipping uit het Westland, Renet van Hogenhouk, Renet van Hoogmaade, Starrevelds Soet, Zoete Leyenburger en Zure Leyenburger.

Perenrassen als Raaphorster Peer, Endelgeestpeer (= Catillac), Vroege Hagenaar (= Citron de Sirene), de Blauwe Pruijm van de Tombe en perziken als Ronde Bruine Perzik van Sorghvliet en Schone uit het Westland en verder de Raamburger Druif en kersen als Boskoper, Hofwijcker Bonte, Hofwijcker Zachte en Ridderoordsche Kers.

De Reinette van Sorghvliet

De Reinette van Sorghvliet is het enige fruitras van de naar Sorghvliet verwijzende fruitrassen dat in de literatuur goed beschreven is, voor het eerst in 1721 in een tweetal appelregisters, uitgegeven in Holland. In 1758 wordt hij voor het eerst afgebeeld en beschreven door Johann Hermann Knoop in zijn *Pomologia* en later uitputtend in de Duitse pomologische literatuur.

Foto van de gevonden Reinette van Sorgvliet.

“Is een grote plat-ronde Appel; van Kolor groenachtig-geel, en daarop met bruin min of meer gestipt en gevlekt, ook zomtjids aan de eene zijde een weinig rood – bloesend; zijn Vleesch is zagt, van een aangename, geurige smaak, behorende dus in de eerste Rang der Appels. De Boom maakt goed Hout-gewas, en is tamelyk draagbaar.”

De afbeelding in Knoops *Pomologia* toont een grote, platte vrucht met brede ribben die van af de diepliggende kelk tot halverwege de vrucht lopen. De schil is geelgroen met veel roestfiguurtjes.

Appels die roestig zijn of roestvlekken hebben worden trouwens van oudsher vaak Reinette (Renet) genoemd.

In de 18e en 19e eeuw zijn er diverse vermeldingen van het ras in de Nederlandse en Duitse literatuur te vinden. Een standaardnaam is er niet. In de literatuur wordt meestal Reinette of Renet van Sorgvliet (zonder h) geschreven, soms ook Zorgvliet (bij Knoop), Zorgvlied, Sorgfliet, Sorgflieth, Sorgliet of Sorgolet. In de 18e- en 19e-eeuwse Nederlandse literatuur komt naast de naam Renet van Sorgvliet ook de naam Pipping/Pippeling van Sorg-

vliet (Zorgvliet of Zorgvlied) voor, maar in geen enkel boek komen deze twee namen tegelijkertijd voor, zodat aangenomen mag worden dat het om een en dezelfde appel gaat. Het begrip Pipping duidt erop dat het om een zaailing gaat.

In 1805 biedt Serrurier in zijn *Fruittkundig Woordenboek*, deel 1, een zeer uitgebreide beschrijving van de vruchten en de boom van de Reinette van Sorgvliet. De schaarse, latere Nederlandse literatuur herhaalt echter Knoops korte beschrijving. Hier en daar vond ik een aanvullend kenmerk.

Ottolander zegt in 1862 dat de appel “droevig groenachtig geel is, aan de zonzijde met bruinachtig rood overtoegen is en veel grauwbrown roest heeft.”

In het *Tijdschrift over land- en tuinbouwkunde en verdere natuurwetenschappen*, Antwerpen 1869, staat op p. 59 dat het een zeer krachtige groeier is, die goed groeit op zowel voedzame zandgrond als op leem en veenachtige grond. Maar volgens Ritzema Bos is de Reinette van Sorgvliet kankergevoelig op natte grond en zeer schurftgevoelig.

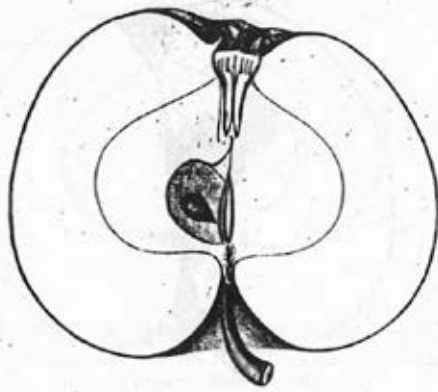
Welke appel is de echte Reinette van Sorgvliet?

Oberdieck schrijft in een noot bij zijn eerste beschrijving van de Reinette van Sorgvliet (die van Ottolander afkomstig is), in 1868 het volgende:

“Mundus vult decipi! (De wereld wil bedrogen worden). Een boomkweker vertelde mij: de Reinette van Sorgvliet wordt vaak gevraagd en dan geef ik in plaats daarvan een Reinette van Orleans en men is later zeer tevreden. De Reinette van Sorgvliet was een gewilde appel.

Zowel in Nederland als in Duitsland bleken er meerdere rassen onder de naam Reinette van Sorgvliet verkocht te zijn. Zo constateerde Ottolander in 1862 dat er een Reinette van Sorgvliet in omloop was die niet de echte was.

Uitgebreidere informatie vinden we bij meerdere 19e-eeuwse Duitse pomologen. Vanaf het einde van de 18e eeuw wordt de appel in de Duitstalige literatuur veelvuldig genoemd en beschreven. De schrijvers herhalen de beschrijving van Knoop en geven soms aanvullingen. Maar er blijkt verwarring, waarover Oberdieck in 1870 uitsluitsel geeft. In 1868 schreef hij namelijk dat hij een vrucht ontving van de Reinette van

420. *Ottolander's Reinette von Sorgvliet* (III. H.) 00††,
Anfang Januar bis April.
Illustr. Handb. VIII, p. 95.

nette von Sorgvliet noemt, geeft hij in 1875 in het *Illustriertes Handbuch der Obstkunde*.

De uitgebreide beschrijvingen door Oberdieck en Engelbrecht laat ik vanwege de omvang hier verder achterwege.

Zowel Oberdieck als Engelbrecht geven een doorsnede van de Reinette van Sorgvliet, waarbij het enige verschil is dat die van Engelbrecht een wat schevere vrucht toont.

Verdwenen

De Reinette van Sorgvliet was tot nu toe niet teruggevonden. Deze appel verdween al in de eerste helft van de vorige eeuw uit de handel en is niet meer in Nederlandse appelcollecties te vinden. Hoewel de smaak uitstekend is – hij smaakt als de Witte Winter Calville, wordt er geschreven – is hij waarschijnlijk vooral uit de handel verdwenen vanwege het minder aantrekkelijk uiterlijk: geelgroen met roestvlekken en weinig kleur. Een tweetal andere appels die met Sorgvliet in verband gebracht kunnen worden, de Merveille van Portland en de Duitse Pippeling van Portland lijken evenals de Ronde Bruine Perzik van Sorgvliet verdwenen.

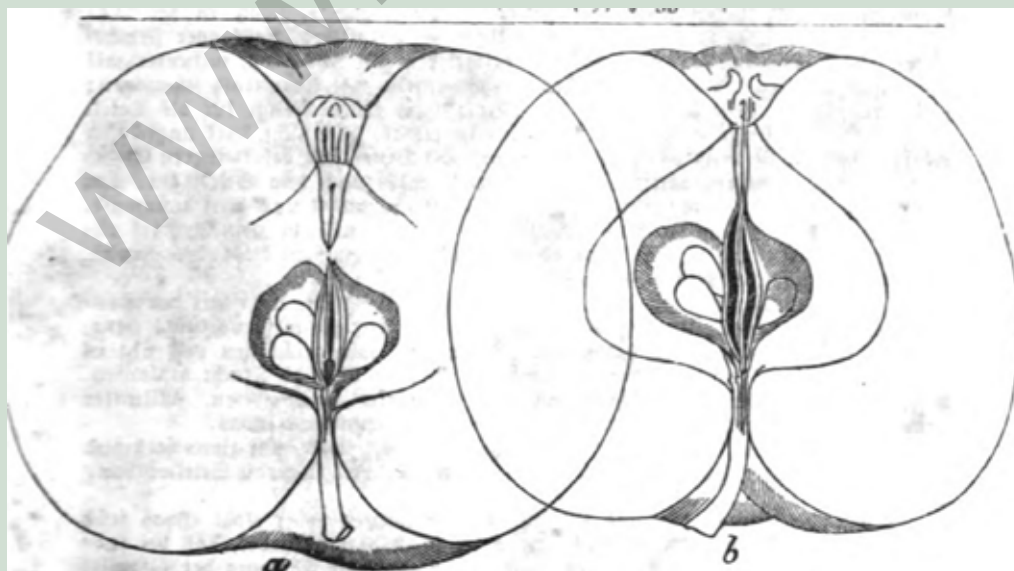
De door ons gevonden appel voldoet aan de zeer gedetailleerdere beschrijvingen door Serrurier, Oberdieck en Engelbrecht. Op entdagen van de Vrienden van het Oude Fruit kunnen boompjes ervan geënt worden.

Jan Veel

De Reinette van Sorgvliet. Doorsnede volgens Engelbrecht.

Sorgvliet die overeenkwam met de beschrijving van de pomoloog Diel en waarvan het enthout ooit door hofjuwelier Hagen in Den Haag was geleverd. Maar uit de boomgaard van het beroemde grote landgoed Görlitz kreeg hij twee vruchten van een Reinette van Sorgvliet die daarvan verschilden. (Bij Görlitz aan de Duits-Poolse grens bevindt zich nog altijd het beroemde Muskauer Park, het grootste landgoed van Centraal Europa, tegenwoordig UNESCO Werelderfgoed). Hem was verteld dat de bomen in het landgoed Görlitz opgekweekt waren van enthout dat door kweker Ottolander uit Boskoop uit de buitenplaats Zorgvliet bij 's Gravenhage betrokken was. Hij heeft uit dat enthout bomen opgekweekt, die volgens hem meer overeenstemden met de afbeelding en beschrijving van Knoop.

Hij bestudeerde de verschillen tussen de vruchten van Diel en die uit Görlitz en concludeerde dat de Boskoop Reinette van Sorgvliet waarschijnlijk de echte was en niet die van Diel, al waren de verschillen niet groot. De door hem opgekweekte vruchten bleken direct van de boom bijna geel te zijn, hadden roest op de schil en kregen vage bruinrode vlekjes aan de zonzijde. De appels van Diel hadden geen roestfiguren op de schil, het vruchtvlees bleek zachter, de schil bleef groen en de bruinrode vlekjes aan de zonzijde ontbraken. Oberdieck veronderstelt dat de vrucht van Diel eerder identiek is aan de Lothringer Reinette en dat de Boskoop Reinette van Sorgvliet de echte is vanwege de vorm en vooral vanwege de roestvlekjes op de schil, waarvan Knoop er een flink aantal had afgebeeld. Een beschrijving van wat hij de Ottolander Rei-

Figuur a is de echte Reinette van Sorgvliet en figuur b, de valse, waarschijnlijk de Lothringer Reinette.

Dit artikel is vanwege de omvang ingekort. Het complete artikel met dichtregels van Jacob Cats over fruit, de beschrijvingen door Serrurier, Ottolander en Engelbrecht en de uitgebreide literatuurlijst kan op verzoek gemaild worden.

Literatuur

Cats, Jacob - Hoofdstuk 3 van zijn achtste boek *Ouderdom, buytenleven en hofgedachten op Sorghvliet*. 1655.

Diel, Fra. A. - *Aepfel*. Drittes Heft, Volume 2. Fr. A. Diel, p. 39 nr. 171. 1820.

Diel noemt overigens ook een Gestreifte Reinette Sorgvliet. Deze zal verdwenen zijn.

Engelbrecht, Th. - *Deutschlands Apfelsorten*, p. 48 Nr. 420. 1889.

Illustriertes Handbuch der Obstkunde. Unter Mitwirkung mehrerer etc. (Red. G. C. Oberdieck, E. Lucas, F. Jahn), Volume 8, p. 295 Nr. 589. 1875. Oberdieck, J.G.C. - *Pomologische Notizen: nach mehrijährigen eigenen Beobachtungen und Versuchen*. p. 27 en 28. 1870.

Ottolander, K.J.W. (Red.) - *Vruchtsoorten uitgegeven door de Vereniging tot verbetering der vruchtsoorten te Boskoop*. Eerste reeks 1868. nr. 84.

Register van alle de Soorten der voornaamste Vrugten: dito een Register van 1703.

Ritzema Bos, J. - *Geïllustreerde land- en tuinbouwbibliotheek*. Deel 2: Ziekten en beschadigingen der Ooftboomen, p. 64. Groningen 1905.

Serrurier, J.F. - *Fruitkundig Woordenboek*. Deel 2, p. 212. Amsterdam, 1802. Vermeerdert en vernieuwd register van meest alle de soorten van peeren en appelen. Leiden 1721. Hierin wordt de Reinette van Sorgvliet voor het eerst vermeld en ook de andere rassen die naar Sorghvliet verwijzen. Zorgvliet aan de staat. Een schone schenking. In: *De Maasbode* 17-11-1929. Auteur onbekend.

Geraadpleegd van <http://denhaagspeciaal.blogspot.nl/2016/10/sorghvliet.html>

Geraadpleegd van https://www.paleishetloo.nl/wp-content/uploads/2013/06/groen-1984_zonderadv-klein_Deel3.pdf Artikel uit vakblad Groen.